

DVĚ PRÁCE Z PROBLEMATIKY STAVOVSKÝCH POVSTÁNÍ V UHRÁCH

Prof. PhDr. Peter Kónya, Ph.D. shromáždil u příležitosti dvou jubilejí Imricha Thökölyho (1657–1705) maďarské, slovenské i české historiky k sepsání významného sborníku o životě, díle i odkazu Imricha Thökölyho Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov 2009, 338 stran (ISBN 978-80-555-0078-2). Thököly byl rozporuplnou osobností, oceňovanou jako neohrožený bojovník za protestantskou víru a práva protestantů v Uhrách a odsuzovanou jako turecký přísluhovač a zrádce křesťanstva, a to ve své době i v mnoha časech následujících. Úvodní příspěvek sborníku se váže k osobnosti Imricha Thökölyho a rozcestím jeho životní dráhy (R. Várkonyi Ágnes, Az életpálya válaszútjai), na což navazuje referát Istvána Bitskeyho Szabadsághős vagy „törökös cimborá“ (Hrdina boje za svobodu anebo „spolčenec Turků“) s podtitulem Thököly Imre a kora újkori magyar költészetben (Imrich Thököly v novověké maďarské poezii své doby). Ágnes Várkonyiová zdůrazňuje, že Thökölyho život jako cestu s mnoha rozcestími oceňoval i předčasně zesnulý maďarský znalec Thökölyho László Benczédi (1929–1986). Dobu Thökölyho označuje Várkonyiová za jednu z nejsložitějších v novodobých dějinách Uher a rozebírá dosavadní literaturu o Thökölym nejen z uherského, ale i celoevropského horizontu. Důležitý je názor Várkonyiové, která na základě novějších výzkumů (Walter Leitsch, Levente Nagy aj.) dospěla k úsudku, že to nebyl Thököly, kdo inicioval turecký vpád k Vídni v roce 1683, jak tvrdila habsburská propaganda. Vysloveně literárněhistoricky je pojata studie Istvána Bitskeyho, který tam uvádí, že Thökölyho kodex, sepsaný v letech 1671–1683, je nejbohatší sbírkou poezie, vztahující se k Thökölymu a jeho hnutí. Bitskey připomíná i barokní tvorbu Istvána Gyöngyösiho a její thökölyovské vyznění.

Rozsáhlý soubor studií představuje oddíl Krajina v povstání (Ország a felkelésben). Barna Mezey se zabývá hornouherským knížectvím Imricha Thökölyho jako zvláštním útvarem v uherských ústavních dějinách. Hornouherským městům v době Thökölyho

povstání věnovali pozornost Peter Kónya, Klára Pappová a Marie Marečková. Rozbor situace svobodných královských hornouherských měst Prešova, Bardejova a Sabinova v podání P. Kónyi zdůrazňuje jejich aktivitu v protihabsburském odboji, kdežto M. Marečková zvyrazňuje jejich sociální problematiku. K. Pappová objasňuje úlohu Košic jako centra Thökölyho povstání. Naopak západním Slovenskem v rámci Thökölyho povstání se zabývá Ivan Mrva, kuruci István Czigány, Šarišským Potokem na sklonku 17. století Edit Tamásová a francouzskými válkami v souvislosti s národně osvobozeneckým bojem v Uhrách József Zachar.

Úlohu jednotlivých osobností Thökölyho povstání (Bálint Nemessányi, János Komáromi a Eliáš Ladivér) objasňují Kálmán Mészáros, István Seres a Eduard Lukáč. Loajální habsburskofilskou politiku uherského palatina Pála Esterházyho vůči Thökölymu v krizovém roce 1683 osvětluje János J. Varga. Další studie hodnotí Thökölyho povstání v zahraničněpolitických souvislostech. Nóra G. Etényiová rozebírá dobrodružný román Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus, který vyšel v Ulmu 1683 a k němuž je připojen Thökölyho životopis, v němž je Thököly prezentován především jako obhájce protestantismu. Tradiční téma Imrich Thököly a Turci hodnotí Sándor Papp i se znalostí turecké literatury osvětlující významné aspekty Thökölyho dohody s osmanskou říší. Místo Thökölyho povstání ve velké evropské politice rozebírá Sándor Gebei především z hlediska východoevropských dějin (hlavně polských a ruských) i se zřetelem k východoevropské politice Francie.

Poslední dva oddíly sborníku jsou nazvány Historiografia (Történetírás) a Tradícia (Hagyomány). János Kalmár přináší pohled na vídeňskou dvorskou historiografii v souvislosti s Thökölym a István Bársony se soustřeďuje na místo Thökölyho jako vojevůdce v maďarské historiografii. Zvláštní téma tvoří příspěvek Miloslavy Bodnárové, nazvaný Vzťah štátnej moci a evanjelické a. v. cirkevny na Slovensku za vlády Leopolda I. a jeho recepce v novšej slovenskej historiografii. Přenesení ostatků Imricha Thökölyho a jejich uložení

v Kežmarku v roce 1906 je předmětem studie Annemarie Kónyové a činnost zednářské lóže „Imre Thököly“ v Prešově z počátku 20. století je popsána v článku Martina Javora.

Hlavní předností Kónyova sborníku o Imrichu Thökölym a jeho povstání je všestrannost, s níž sborník tuto problematiku rozebírá, Základní poučení, které odtud vyplývá je, že Imrich Thököly nemohl v tehdejší historické realitě přes všechnu snahu vytvořit státní útvar, rozšířený na celé Uhry a nezávislý na Habsburcích. Thökölyho povstání předestřelo úzký vztah mezi náboženskou a stavovskou svobodou.

Oproti všestrannému sborníku o Thökölyho povstání je monografie Petera Kónyi *Za boha, vlast' a slobodu! Pohnuté osudy kuckého generála Juraja Ottlyka*, Prešov 2009, 366 stran (ISBN 978-80-8068-913-3) věnována dílčímu tématu stavovských povstání v Uhrách a jednomu jejich významnému účastníkovi. Autor rozebírá nejprve dětství, mládí a studie Juraje Ottlyka, slovenského zemana, který po složité životní dráze, kdy se nejprve zúčastnil povstání Thökölyho, se stal na počátku 18. století generálem v armádě Ference Rákócziho II. Ottlyk se narodil v roce 1656 v Horných Ozorovciach jako syn trenčínského podžupana, za studii na prešovském kolegiu se upevnil v evangelické víře a prošel dlouhou životní dráhou. Za příklon k Thökölymu mu hrozila v roce 1687 před krvavým prešovským tribunálem generála Caraffy smrt, od níž jej uchránil zásah jeho manželky u císaře, u něhož získala pro svého manžela osvobození. Ten poté hospodařil na svých statcích a teprve rok

po vypuknutí Rákócziho povstání se k němu přidal, získal tu hodnost brigádního generála a odešel s Rákóczim do Polska a po amnestii se vrátil na své statky, kde v roce 1730 zemřel.

Peter Kónya ve svém životopise odmítl nekritickou glorifikaci Ottlyka, nicméně poukázal na jeho úlohu jednoho z nejbližších Rákócziho spolupracovníků. Poukázal na jeho místo jako „dvorního maršála“ Rákócziho i na jeho rozpory s vrchním velitelem Rákócziho vojsk Miklósem Bercsényim, jež souvisely s rozpory magnátů s nižší a střední šlechtou. Kónyův spis se opírá o velmi širokou pramennou základnu, o dokumenty z Maďarského zemského archivu (Magyar Országos Levéltár) a Rukopisného oddělení Zemské Széchényiho knihovny (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára) a Zemského evangelického archivu (Evangelikus Országos Levéltár) v Budapešti, Österreichisches Staatsarchiv ve Vídni a Stáních archivů v Bytči, Prešově a Bardějově. Úctyhodný je i rozsah autorem použitých edic a literatury. Kónyova monografie o Juraji Ottlykovi je vzorovým životopisem předního účastníka stavovských povstání v Uhrách. Spolu s thökölyovským sborníkem tvoří významný přínos k literatuře o uherských stavovských povstáních.

Richard Pražák

(Autor recenze prof. PhDr. Richard Pražák, Dr.Sc. zemřel 2010. Redakce časopisu *Slavica Litteraria* a Ústav slavistiky, připravující k uctění jeho památky speciální edici, v něm ztrácejí významného spolupracovníka a představitel české hungaroslavistiky.)

VÝZNAMNÝ JUBILANT, VZPOMÍNKY A BIBLIOGRAFIE

K sedmdesátinám významného slovenského literárního vědce, odborníka na postmodernismus, zakládajícího člena Nitranského týmu prof. PhDr. Tibora Žilkya, DrSc., spjatého spoluprací také s Ústavem slavistiky FF MU, vydal Ústav literární a umělecké komunikace FF UKF v Nitře jeho *Výběrovou personální bibliografii* (Nitra 2009, sestavila Mariana Čechová). Knihu uvádí laudatio Eubomia Plesníka, potom následují Žilkovy práce Literární text a jeho filmová podoba. Milan Kundera:

Neznesiteľná ľahkosť bytia a Alúzia v texte. Podstatná časť publikácie obsahuje jubilantovu výberovou bibliografiu, a to najdríbe knižní publikácie, kapitoly v knihách, edice a vědecké studie v zahraničních a domácích časopisech, citace a ohlasy. Důležitou součástí knížky jsou vyjádření kolegů a přátel o jubilantově životě a díle, a to Petra Liby, Anna Zelenkové, Miloše Zelenky, autora těchto řádků, Libora Pavery, Štefana Gera a Igora Hochela, a ukázky autorových satirických veršů, kopie písemných